

CERAMICA PREFEUDALĂ DIN AȘEZAREA DE LA ROȘIORI-DULCEȘTI (JUD. NEAMȚ)¹

George Dan Hânceanu

În decursul celor patru campanii de cercetări arheologice (2004-2007), șantierul deschis pe terasa râului Moldova, la Roșiori, comuna Dulcești, ne-a oferit dovezi clare ale existenței unei așezări din perioada secolelor VI-VII d.Hr. Probabil, purtătorii acestei culturi au ales să locuiască teritoriul respectiv datorită condițiilor prielnice (apă, teren, păduri), necesare practicării agriculturii, creșterii animalelor, pescuitului, vânătorii etc.

În timpul săpăturilor am depistat cinci locuințe (trei în 2004 și câte una în anii următori, 2005 și 2006), situate la adâncimi diferite: o locuință de suprafață (L1-0,30 m adâncime-SI/2004), două bordeie semiîngropate (B1-0,50m adâncime-SII/2004 și B1-0,40m adâncime-SIV/2005) și două bordeie cu podeaua adâncită (B2-0,80m adâncime-SII/2004 și B1-1,20m adâncime-SVII/2006). Doar două locuințe dispuneau de gropi menajere: L1 din SI/2004 avea două gropi (inventar: buze și funduri de vase-borcan), iar B1 din SIV/2005 dispunea de una singură (fără inventar, dar situată în stratul prefeudal). Datorită diverșilor factori (parcelele de teren aparțin mai multor proprietari, vreme nefavorabilă), nu am reușit să dezvelim în totalitate aceste locuințe, motiv pentru care nu putem oferi prea multe date referitoare la sistemul de construcție. În aceste condiții, doar semnalăm posibila formă dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite și podeaua bătătorită (pe care se aflau funduri și buze de vase-borcan) a bordeiului din SIV/2005², prezența unei singure instalații de încălzire în locuințe (cuptoare din piatră), excepție fiind bordeiul din SVII/2006, unde s-au găsit două cuptoare, situate la o distanță de jumătate de metru unul de celălalt. După bucățile de chirpic cu amprente de nuiete, credem că scheletul locuinței era realizat din bânc (pari), iar pereții din nuiete, învelite în lut, peste care venea un acoperiș, probabil în două ape (cel mai frecvent utilizat la locuințele din această perioadă, din Moldova). De asemenea, s-a găsit o singură groapă de par (pe latura sudică a bordeiului din SIV/2005), iar în rest credem că s-a folosit sistemul „tălpicilor”, situate în exteriorul gropii locuințelor. Specificăm, că toate aceste date sunt provizorii, întrucât urmează să revenim asupra cercetării complete a complexelor de locuire menționate.

Sigur ne putem pronunța asupra inventarului acestor locuințe, care cuprinde doar ceramică, similară celei descoperită și-n stratul specific secolelor VI – VII d.Hr.

¹ Comunicare susținută cu prilejul simpozionului „Autohtoni și alogeni în regiunile de la est și sud de Carpați în secolele IV-XI d.Hr.”, organizat la Institutul de Arheologie Iași, în luna septembrie 2007. Textul a fost completat ulterior cu rezultatele campaniei din 2007.

² Descrierea bordeiului se găsește în articolul cu rezultatele campaniei din 2005, de la Roșiori, aflat în curs de publicare în *Mem.Antiq.*, XXIV/2008.

În acest sens, concludente sunt fragmentele descoperite în 2007, cu prilejul trasării SVIII şi a Cas. B, în stratul prefeudal (0,20-0,40m adâncime). Comparativ cu anii precedenţi, când s-au găsit complexe de locuire, acum n-au fost depistate. Totuşi, ceramica identificată în strat indică continuarea aşezării şi pe suprafeţele noi cercetate (Planşa V/1-9).

Aşadar, în aşezarea prefeudală, de la Roşiori-Dulceşti, s-au găsit numai fragmente ceramice³ (fără obiecte metalice, dar care pot apărea pe viitor), îndeosebi de la vase-borcan şi de la o tipsie (Planşa IV/10), fără posibilitatea de a fi restaurate. Toată ceramica este lucrată la mână, din pastă grosieră, care include microprundişuri (îndeosebi pietricele) şi cioburi pisate, fiind de culoare gălbui-cărmizie sau cenuşie-neagră, nedecorată. De regulă, gura vaselor este mai largă decât fundul lor (Planşa II/5), ultimul remarcându-se printr-o grosime exagerată, care de multe ori contrastează cu fragilitatea pereţilor (Planşa IV/9). Buzele recipientelor sunt uşor evazate sau drepte, iar umerii sunt bine conturaţi sau se preling (Planşa III/3,4). Datorită pastei de slabă calitate şi a arderii incomplete şi neuniforme (probabil realizată în cuptoarele locuinţelor), vasele prezintă neregularităţi şi sunt foarte sfărâmicioase, motiv care a condus la îngroşarea exagerată a fundului şi mai rar a pereţilor, tocmai pentru a le oferi mai multă rezistenţă. Urmele de ardere secundară denotă folosirea lor pe vetre, la pregătirea hranei.

Din punct de vedere tipologic am distins următoarele forme ceramice:

1. *Vasul-borcan*, cu mai multe variante:

a) Vase cu buze uşor evazate, cu umerii bine conturaţi (uneori puţin bombaţi), lucrate la mână, din pastă cu pietricele şi cioburi pisate, având pereţii şi fundul gros (uneori exagerat-planşa II/1-B2 al SII/2004; 2-8 – B1 al SIV/2005 şi planşa V/9 – stratul Cas. B/2007), fapt ce le conferă un aspect grosier. În ciuda formei robuste, de dimensiune medie sau mare, cele mai multe vase sunt sfărâmicioase, fără decor şi de culoare gălbui-cărmizie. Diametrul zonei superioare demonstrează că gura acestor recipiente era mai largă decât baza lor (Planşa II/5-B1 al SIV/2005);

b) Vas cu buza dreaptă, cu pereţii uşor bombaţi, modelat la mână, din pastă grosieră, cu pietricele şi cioburi pisate în compoziţie, fără decor, de dimensiune medie şi de culoare cenuşie-neagră (Planşa III/3-B1 al SIV/2005);

c) Vas cu buza dreaptă, cu pereţii prelinşi, făcut la mână, din pastă grosieră, cu pietricele şi cioburi pisate, fără decor, de dimensiune medie şi de culoare cărmizie (Planşa III/4-B1 al SIV/2005);

d) Vase cu buze uşor evazate, cu umerii bombaţi, lucrate la mână, din pastă având pietricele şi cioburi pisate în conţinut, de dimensiuni mari, fără decor, de culoare cenuşie-neagră ori gălbui-cărmizie. Diametrul gurii denotă o superioritate asupra dimensiunilor fundului, de regulă mai mic, drept şi gros (Planşele III/1,2-B1 al SIV/2005 şi V/3 – stratul SVIII/2007);

e) Vase cu buze drepte sau evazate, cu umerii prelinşi, modelate la mână, din pastă cu microprundişuri şi cioburi pisate, de dimensiuni medii sau mici, fără decor,

³ Doresc să-mi exprim mulţumirile mele desenatorului Muzeului de Istorie din Roman, ing. Dan Spătaru, pentru efortul şi priceperea de a reconstitui în desen o mare parte a fragmentelor ceramice.

de culoare cărămidie sau cenușie-neagră (Planșele III/5-8 și V/1 – nivelul prefeudal al SVII/2006 și al SVIII/2007);

f) Vase cu funduri și pereți groși, făcute la mână, cu pietricele și cioburi pisate în pastă, de dimensiuni medii sau mari, de culoare cărămidie sau cenușie-neagră (multe cu urme de ardere secundară) și nedecorate (Planșa IV/1-4, 6-8 – stratul SV, SVII și al Cas. A/2006; 5 – B1 din SVII/2006 și planșa V/6-8 – nivelul Cas.B/2007);

g) Vase cu fundul ușor îngroșat, pereții subțiri, lucrate la mână, din pastă cu microprundișuri și cioburi pisate, fără decor și de culoare gălbui-cărămidie (Planșele IV/9 și V/2, 4, 5 – stratul prefeudal al SVII/2006 și al Cas.B/2007).

Toate cele șapte variante ale vasului-borcan, depistate în așezarea din secolele VI – VII, de la Roșiori-Dulcești (în strat și-n locuințe), denotă intensă utilizare a acestui tip de recipient, modelat la mână, din pastă cu pietricele, cu buza evazată sau dreaptă, cu umerii conturați sau prelinși și cu fundul gros. De altfel, grosimea fundului (uneori exagerată) întâlnită la majoritatea variantelor vasului-borcan este o trăsătură specifică acestei perioade. Nedecorat, vasul-borcan este prezent de la formele mici, până la cele mari și are culori diferite: gălbui-cărămidie, cărămidie și cenușie-neagră (cu unele urme de ardere secundară). Analogiile surprinse în inventarul din majoritatea stațiunilor spațiului românesc, caracteristice acestei perioade, cum ar fi la Botoșana-Suceava⁴, Lozna-Dorohoi⁵, Cucorâni-Botoșani⁶, Izvoare-Bahna⁷, Davideni⁸, Borșeni-Neamț⁹, Mănăstirea¹⁰, Zorleni¹¹, Ivești¹², Vădeni¹³, Pojorâni¹⁴, Dodești-Vaslui¹⁵, Bacău-Curtea Domnească¹⁶, Ștefan cel Mare-Bacău¹⁷, Șirna¹⁸,

⁴ D.Gh. Teodor, *Unele probleme privind evoluția culturii materiale din Moldova în secolele VI-X, în Carpica*, II, 1969, p. 283, 179-fig. 17/1, 3 (pe parcurs, prescurtat *Unele probleme...*).

⁵ *Ibidem*, p. 283, 284-fig. 20/2,6.

⁶ S. Teodor, *Săpăturile de la Cucorâni (jud. Botoșani)*, în *ArhMold*, VIII, 1975, p. 151, 198-fig. 59/6.

⁷ I. Mitrea, *Așezarea din secolele VI-IX de la Izvoare-Bahna. Realități arheologice și concluzii istorice*, Piatra Neamț, 1998, p. 139-fig. 23/2-4 (pe parcurs, prescurtat *Așezarea din secolele VI-IX de la Izvoare-Bahna...*).

⁸ *Idem*, *Comunități sătești la est de Carpați în epoca migrațiilor. Așezarea de la Davideni din secolele V-VIII*, Piatra Neamț, 2001, p. 343-fig. 82/10-12, 14; 344-fig. 83/2; 349-fig. 88/5; 356-fig. 95/2, 6; 359-fig. 98/1, 3; 371-fig. 110/1, 3; 389-fig. 128/11, 12, 15; 390-fig. 129/3; 395-fig. 134/6, 9-11, 17 (pe parcurs, prescurtat *Așezarea de la Davideni din secolele V-VIII...*).

⁹ I. Mitrea, Gh. Dumitroaia, El. Ciubotaru, *Cercetări arheologice de la Borșeni-Neamț*, în *MemAntiq*, XXI, 1997, p. 176-fig. 29/10, 13; 178-fig. 30/1-6, 16, 18; 180-fig. 31/4,7.

¹⁰ Gh. Coman, *Cercetări arheologice în sudul Moldovei cu privire la secolele V-XI*, în *SCIIV*, 2, 1969, p. 10-fig. 5/2.

¹¹ *Idem*, *Cercetări arheologice cu privire la secolele V-XI în sudul Moldovei (stepa colinară Horincea-Elan-Prut)*, în *ArhMold*, VI, 1969, p. 283, fig. 3/12.

¹² *Idem*, *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București, 1980, p. 355-fig. 145/12;

¹³ *Ibidem*, p. 357-fig. 147/5;

¹⁴ D.Gh. Teodor, *Regiunile răsăritene ale României în secolele VI-VII*, în *MemAntiq*, I, 1969, p. 197, fig. 12/3.

¹⁵ *Idem*, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați. Așezările din secolele VI-XI de la Dodești-Vaslui*, Iași, 1984, p. 42-fig. 15/1,5; 44-fig. 17/2-4,6.

¹⁶ Al. Artimon, I. Mitrea, *Bacău reședință voievodală*, Bacău, 1996, fig. 10/1,2,4; 11/1,2,3.

¹⁷ Al. Artimon, C. Eminovici, *Cercetări arheologice în așezarea medievală din comuna Ștefan cel Mare (jud. Bacău)*, în *Carpica*, X, 1978, fig.6/6.

¹⁸ Șt. Olteanu, N. Grigore, V. Nicolae, *Comunitatea sătească de la Șirna, județul Prahova (secolele II-*

Budureasca-Prahova¹⁹, Sărata Monteoru-Buzău²⁰ şi altele permit includerea aşezării de la Roşiori-Dulceşti în categoria complexelor de locuire din secolele VI-VII.

2. *Tipsie*: un singur exemplar (stare fragmentară) descoperit în stratul SVII/2006, la 0,40m adâncime, lucrat la mână, din pastă cu pietricele şi cioburi pisate în compoziţie, sfărâncios, nedecorat, de culoare gălbui-cărămizie şi cu urme de ardere secundară. De formă rotundă, recipientul are fundul şi pereţii îngroşaţi, ultimii fiind uşor aplecaţi spre interior. De dimensiune mare (diametrul rezultat în urma reconstituirii în desen: 21-22 cm), obiectul are o înălţime a pereţilor de 3,5 cm (Planşa IV/10), care spre margine se rotunjesc. Asemenea vasului-borcan şi acest element era folosit frecvent în treburile casnice, înlesnind pregătirea hranei populaţiei respective, fiind cel mai des întrebuinţat la coptul pâinii „în ţest”²¹. Uneori serveau şi pe post de capace pentru vasele-borcan²², însă datorită arderii secundare a exemplarului de la Roşiori, credem că acesta a fost întrebuinţat în primul rând la coptul pâinii şi poate doar ulterior în alte scopuri. Similitudinile cu alte tăviţe, din inventarul aşezărilor de la Davideni²³, Izvoare-Bahna²⁴, Borşeni-Neamţ²⁵, Lozna-Dorohoi²⁶, Cucorăni-Botoşani²⁷, Bacău-Curtea Domnească²⁸, Şima-Prahova²⁹, permit datarea recipientului de la Roşiori în intervalul secolelor VI-VII.

*

Din punct de vedere etnic, pe baza analizei inventarului ceramic, pentru intervalul de timp VI-VII, credem că locuitorii de pe terasa râului Moldova erau autohtoni, mai exact o comunitate veche românească. Nu excludem posibilitatea ca ei să fi avut contacte şi cu grupuri de origine slavă (în momentul perindării acestora pe teritoriul nostru), întrucât în multitudinea variantelor vasului-borcan se regăsesc influenţe slave (variantele c şi g): gura dreaptă şi pereţii prelinşi sau fundul uşor îngroşat şi pereţii subţiri. Totuşi, păstrăm unele rezerve în privinţa stabilirii în zonă a unei enclave slave, deoarece în materialul descoperit, în inventarul aşezării de la Roşiori, nu am întâlnit nici un fragment din răspânditul lor vas, cu „gura tăiată”, cunoscut şi sub denumirea de „ou tăiat la capete” sau „butoiaş”³⁰ (întrucât forma lui indică această asociere), specific culturii lor materiale, întrucât are certe asemănări cu

X d.Hr.), în *lumina izvoarelor arheologice*, Bucureşti, 2007, p. 49-50, 249/foto 15.

¹⁹ E.M. Constantinescu, *Memoria pământului dintre Carpaţi şi Dunăre*, Bucureşti, 1999, p. 299-fig.11/b.

²⁰ D.Gh. Teodor, *Tradiţii geto-dacice în cultura materială şi viaţa spirituală din secolele V-X de pe teritoriul României*, în *ActaMM*, VII-VIII, 1985-1986, p. 148-fig. 5/2.

²¹ Idem, *Unele probleme...*, p. 291.

²² *Ibidem*, p. 291.

²³ I. Mitrea, *Aşezarea de la Davideni din secolele V-VIII...*, p. 133-171, 355-fig. 94/10,11; 359-fig. 98/6; 366-fig. 105/6-8; 371-fig. 110/12, 15; 381-fig. 120/14; 384-fig. 123/6.

²⁴ Idem, *Aşezarea din secolele VI-IX de la Izvoare-Bahna...*, p. 37, 139-fig. 23/6-8.

²⁵ I. Mitrea, Gh. Dumitroaia, El. Ciubotaru, *op.cit.*, p. 167-182, fig. 31/13; 32/3, 4, 8.

²⁶ D.Gh. Teodor, *Unele probleme...*, p. 286, 284-fig. 20/1.

²⁷ S. Teodor, *op.cit.*, p. 151-155, fig. 61/6; 62/6, 7.

²⁸ Al. Artimon, I. Mitrea, *op.cit.*, fig. 10/5.

²⁹ Şt. Olteanu, N. Grigore, V. Nicolae, *op.cit.*, p. 49-50, 250/ foto. 16.

³⁰ I. Mitrea, *Aşezarea de la Davideni din secolele V-VIII...*, p. 168.

ceramica de tip Korceak-Jitomir și Penkovka³¹. De asemenea, chiar dacă unul din cele două tipuri de vase, de la Roșiori, este specific lumii slave (tipsia), multitudinea descoperirilor de factură locală, din spațiul românesc, (moștenite încă din perioada dacică) denotă faptul că, autohtonii deja cunoșteau și foloseau respectivul recipient, încă dinaintea pătrunderii acestor grupuri de migratori³².

Așadar, pentru moment, până la alte noi descoperiri, care ar putea influența această ipoteză, rămânem la ideea că la Roșiori-Dulcești avem de-a face cu o așezare locuită în exclusivitate de o populație cu rădăcini autohtone.

La céramique préféodal dans l'établissement de Roșiori-Dulcești (dép. de Neamț) Résumé

Les recherches archéologiques entreprises pendant les années 2004-2007 sur le chantier archéologique de Roșiori-Dulcești ont démontré l'existence d'un établissement qu'on peut encadrer dans l'intervalle VIe-VIIe siècles ap.J.C. Situé sur la terrasse supérieure de la Moldavie, la station disposait de conditions favorables-du point de vue des ressources-eaux, forêts, pâturages; ainsi on s'occupait de l'agriculture, de l'élevage, de la chasse ou de la pêche.

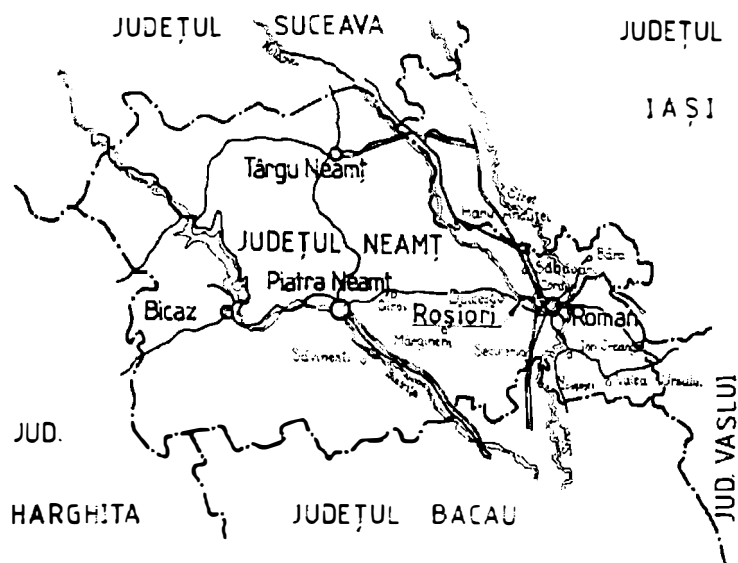
La couche culturelle – à une épaisseur d'environ 5-15cm – fut attribuée à l'intervalle chronologique mentionné au dessus grâce au fragments céramiques découverts (fragments de vase-pot). De plus on peut signaler la présence de 5 complexes (une habitation de surface et quatre huttes); on a identifié ici des fragments céramiques semblables aux fragments du niveau préféodal. On suppose que ces habitations étaient carrées ou rectangulaires avec une structure de poutres et verges, remplies avec argile et un toit en deux pentes. Dans l'intérieur se trouvaient un ou deux installations de chauffage.

La céramique représente la principale découverte du niveau préféodal mais aussi des 5 habitations (on n'a pas découvert aucun objet en métal); on a distingué l'existence des deux types de vases: *la vase-pot*, à plusieurs variantes et dimensions et *le plat* (un seul exemplaire fragmentaire). *La vase-pot* est travaillée à main, d'une pâte grossière avec cailloux en composition, lèvre évasé ou droite (peu souvent) avec la base droite et le plus souvent épaisse (c'est une caractéristique de la céramique de ce type), les parois gros ou non sans ornements, couleur jaunâtre-rougeâtre ou grise-noire. *Le plat* est toujours travaillé à main, d'une pâte grossière avec cailloux, friable, couleur jaune- rougeâtre. La vase présente un bord haut d'environ 3,5cm. La base et les parois sont gros. Ces deux types céramiques sont les plus fréquents pour la période mentionnée.

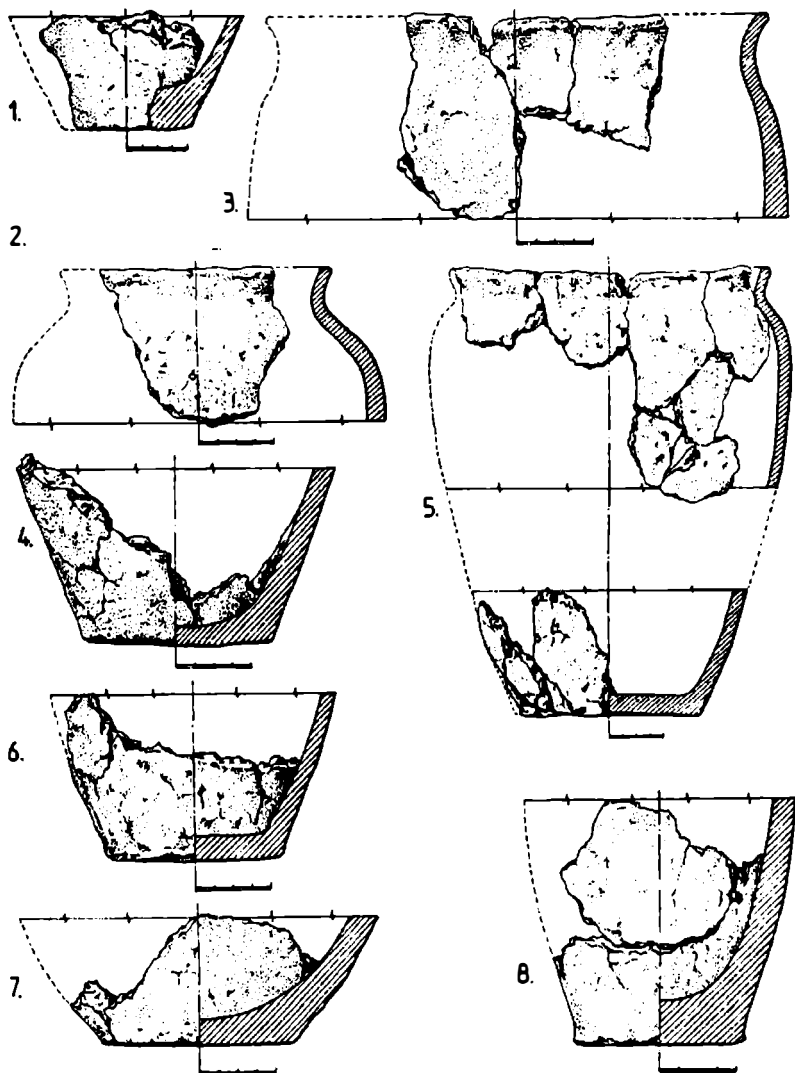
On croit dans la possibilité que, la population qui a utilisé ces objets soit d'origine ancienne roumaine, chose argumentée par la forme et la modalité de réaliser les vases céramiques. Les analogies avec l'inventaire d'autres établissements, par exemple Davideni, Borșeni-Neamț, Lozna-Dorohoi, Cucorâni-Botoșani, Dodești-Vaslui, constituent un autre argument pour l'encadrement du site de Roșiori-Dulcești dans l'intervalle des VIe-VIIe siècles.

³¹ Ibidem, p. 169.

³² D.Gh. Teodor, *Unele probleme...*, p. 291.

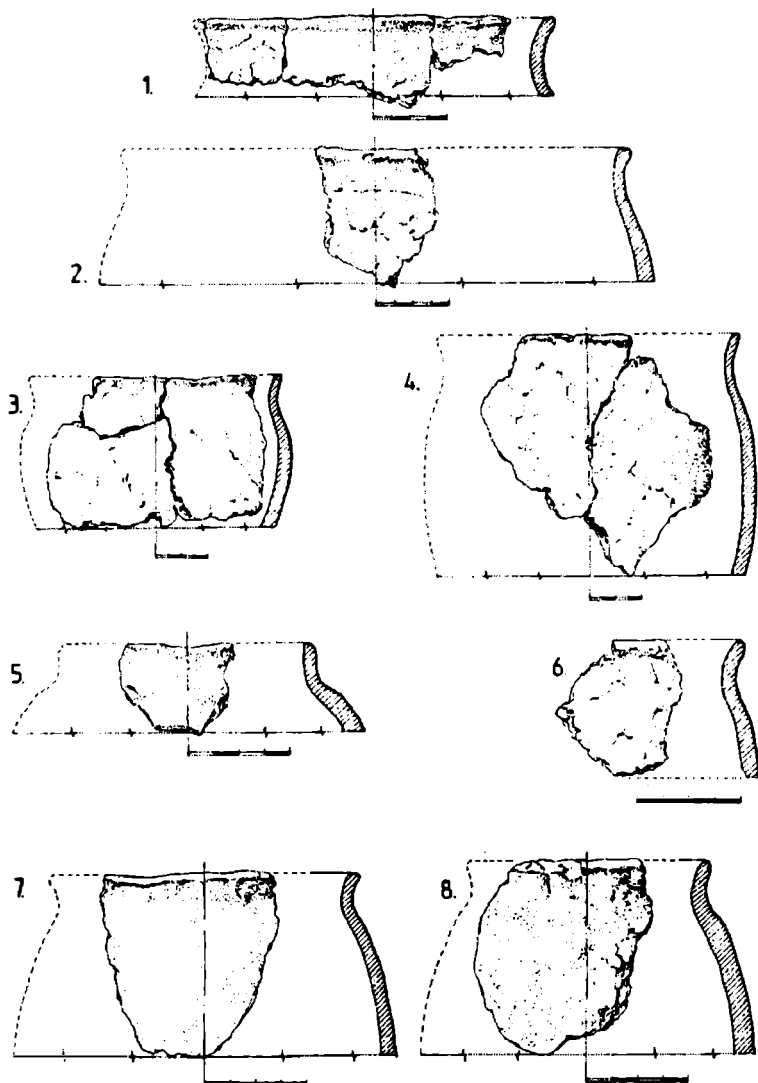

PL. I: Harta județului Neamț – amplasarea sitului arheologic de la Roșiori-Dulcești
 Carte du département de Neamț – position du site archéologique de Roșiori -Dulcești.

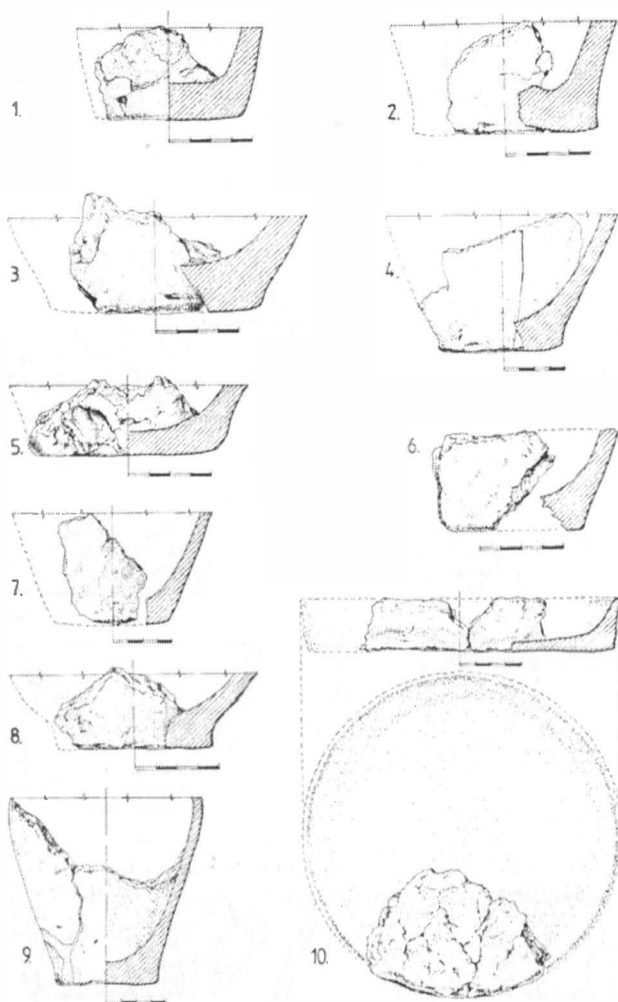
PL. II: 1. fund vas-borcan, lucrat la mână, de culoare cenușie-neagră, din inventarul B2-SII/2004; 2-4, 6-8. buze și funduri de vase-borcan, făcute la mână, de culoare gălbui-cărămizie, descoperite în B1-SIV/2005; 5. vas-borcan (reconstituire în desen), la mână, culoare gălbui-cărămizie, din B1 al SIV/2005. Secolele VI-VII.

1. base d'une vase-pot, travaillé à main, couleur grise-noire, de l'inventaire B2-SII/2004; 2-4, 6-8. lèvres et bases de vases-pot, travaillés à main, couleur jaune-rougeâtre, découvertes dans B1-SIV/2005; 5. vase-pot (reconstitution dessin), travaillé à main, couleur jaune-rougeâtre, de B1-SIV/2005. VIe-VIIe siècles.

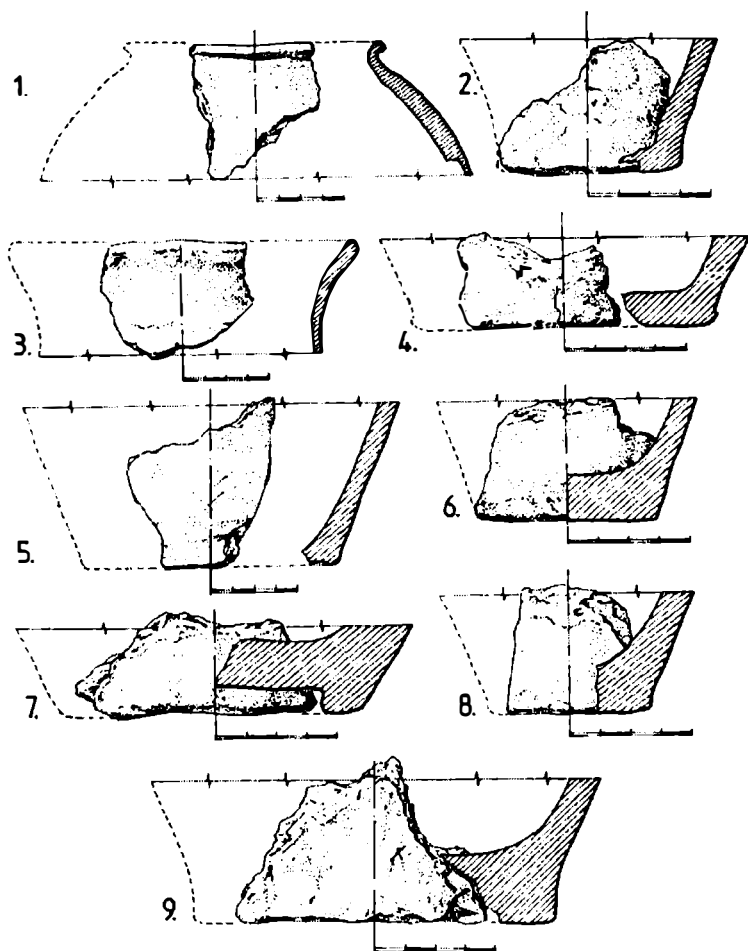
PL. III: 1-4. buze de vase-borcan, lucrate la mână, de culoare cenuşie-neagră şi cărămizie, din BI al SIV/2005; 5-8. buze de vase-borcan, făcute la mână, de culoare cenuşie-neagră şi cărămizie, descoperite în stratul SVII/2006. Secolele VI-VII.

1-4. lèvres provenant de vases-pot, travaillés à main, couleur grise-noire et rougeâtre de BI-SIV/2005; 5-8. lèvres provenant de vases-pot, travaillés à main, couleur grise-noire et rougeâtre, découverts dans la couche de SVII/2006. VIe-VIIe siècles.

PL. IV: 1-4, 6-9. funduri de vase-borcan, lucrate la mână, de culoare cenușie-neagră și cărămizie, din nivelele SV, SVII și a Cas. A/2006; 5. fund de vas-borcan, realizat la mână, culoare cenușie-neagră, din inventarul B1/2006; 10. tîpsie, făcută la mână, culoare gălbui-cărămizie, descoperită în stratul SVII/2006 (reconstituire în desen). Secolele VI-VII.

1-4, 6-9. bases provenant de vases-pot, travaillés à main, couleur grise-noire et rougeâtre, de niveaux SV, SVII et Cas. A/2006; 5. base d'une vase-pot, travaillé à main, couleur grise-noire, de l'inventaire B1/2006; 10. plat, travaillé à main, couleur jaunâtre-rougeâtre, découvert dans la couche SVII/2006. VIe-VIIe siècles.

PL. V: 1, 3. buze de vase-borcan, lucrate la mână, de culoare gălbui-cărămizie ori cenuşie-neagră, descoperite în nivelul SVIII/2007; 2, 4-9. funduri de vase-borcan, făcute la mână, de culoare cenuşie-neagră sau gălbui-cărămizie, din stratul Cas. B/2007. Secolele VI-VII.

1, 3. lèvre provenant de vases-pot, travaillés à main, couleur jaune-rougeâtre ou grise-noire, découverts dans la couche SVIII/2007; 2, 4-9. bases provenant de vases-pot, travaillés à main, couleur grise-noire ou jaune-rougeâtre, dans la couche Cas.B/2007. VIe-VIIe siècles.